

เรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสาน

Tale in Isan Classic Song.

มะณีรัตน์ รักเพื่อน* Maneerat Rakphuan

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะของเรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสาน จากเพลงลูกทุ่งอีสานยอดนิยม จำนวน 300 เพลง ผลการศึกษาพบว่า เรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสานมี 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. เรื่องเล่าทางกายภาพ เป็นการสื่อสารผ่านบทเพลงแสดงความเป็นชุมชนหรือความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน แม้อยู่ห่างไกลด้วยความจำเป็นทางการงานหรือความจำเป็นอื่นๆ แต่สิ่งที่ร้อยรัดให้คนอีสานมีความรักสามัคคีกันคือบทเพลงลูกทุ่งอีสาน 2. เรื่องเล่าทางวัฒนธรรม ศิลปินใช้เพื่อฝ่าฟันให้ถึงความมุ่งหวังความต้องการ เป็นการสื่ออารมณ์ของการโหยหาอดีต ภาพความทรงจำ ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ 3. เรื่องเล่าเป็นสัญลักษณ์ แสดงความจริงบางอย่างผ่านการเชื่อมโยงอารมณ์และความคิด 4. เรื่องเล่าเน้นเรื่องของจิตใจ เรื่องเล่าแต่ละลักษณะมีความมุ่งหมายในการแต่งบทเพลงคือ การนำเสนอศิลปะการประพันธ์ วางรากฐานจริยธรรมอีสาน คนร้องสวมบทบาทและสถานภาพของตัวละครในบทเพลง คนฟังผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน

คำสำคัญ: เรื่องเล่า, เพลงลูกทุ่งอีสาน

Abstract

This article aimed to study tale in Isan Classic Song in aspect of nature and complex objectives of the song by collecting 300 popular Isan classic songs. The research finding indicated that tale consisted of four aspects 1. physical essence of tale, communicating through songs express the community, or the same ethnic, even far away because of the necessities. The song was also included to love, unity. 2. Cultural frontline essence of tale. The artist used to access stories on demand

*ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์

*Senior Professional Level Teacher, Burirampitthayakhom School, Buriram

to convey emotions, nostalgia and memories in the past and ability to adapt to the new society. 3. Symbolic essence of tale indicated the truth through connection of emotion and thought 4. mental essence of tale. In the aspect of complex objectives of the song, the study found that the objective of writer was to present the art of composition of song, the objective of song composition was that Isan classic song paved the way for Isan ethics, objective of singer was the role and condition of actor or singer in the role, objective of listener was to release the stress of work.

Keywords: *Tale, Isan Classic Song*

บทนำ

เรื่องเล่าในบทเพลงลูกทุ่งส่วนใหญ่จะมีความคล้ายกัน กล่าวคือ มีภาพของวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคของตน ซึ่งดูเป็นการแสดงนัยทางสังคมมากกว่าความหมายเชิงสัญลักษณ์ แม้ปัจจุบันจะมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สื่อเทคโนโลยีอันส่งผลให้วิถีชีวิตผู้คนในภูมิภาคต่างๆ ของไทยเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ สถานภาพของการศึกษา เรื่องเล่ามีความใกล้ชิดกับการศึกษาภูมิรัฐศาสตร์และภาษาศาสตร์อย่างมาก สรณัฐ ไตลังคะ (2559 : 28) กล่าวว่า ตั้งแต่บรรพกาลมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน วิธีการเล่าเรื่องจะมีการผูกอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและมีนวัตกรรมประจำยุค ในยุคแรกเป็นการเล่าเรื่องแบบมุขปาฐะหรือลายลักษณ์ ลักษณะการเล่าเรื่องในยุคแรกจะเป็นแบบเล่าเหตุการณ์ ต่อมาคือยุคสังขนิยม ช่วงศตวรรษที่ 18-19 เป็นนวัตกรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง เรื่องจะผูกอยู่กับการเป็นจริง ยุคสมัยใหม่ มีนวัตกรรมที่น่าสนใจมากคือประเด็นของการเข้าไปสู่อารมณ์ ความรู้สึกของตัวละคร และเฉพาะยุคหลังสมัยใหม่ วิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจคือการกลับไปสู่ยุคก่อนที่เชื่อมโยงแนวคิดแบบมหัศจรรย์ แบบนิทาน แบบปรัมปราเข้ามาเชื่อมโยงเรื่องของสิ่งที่ไม่ปฏิเสธ สิ่งที่ยังมองไม่เห็น หรือไม่ปฏิเสธเรื่องเล่าโบราณ นอกเหนือจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเรียกว่าสังขนิยมมหัศจรรย์ ส่วนวิธีการเล่าเรื่องอีกแบบซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของยุคสมัยที่เรียกว่า อภิปันเทงคิตี คือ เรื่องซ้อนเรื่อง มีตัวเรื่องซ้อนกันสองเรื่องและเรื่องแรกกับเรื่องที่เล่าจะขัดแย้งกันหรือทำให้ตั้งคำถามว่า อะไรถูก อะไรผิด อะไรคือความจริง อะไรคือความลวง ศิราพร ณ ถลาง (2558: 24) ได้เสนอพลวัตของเรื่องเล่าพื้นบ้านในโลกที่เปลี่ยนแปลงว่า พลวัตของเรื่องเล่าได้ปรับเปลี่ยนไปจากเดิมจากการเล่าเพื่อความเพลิดเพลินในครอบครัว หรือเรื่องเล่าเพื่อสร้างความเข้มแข็งและสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม สืบบทบาทเชิงพาณิชย์ซึ่งทำหน้าที่อย่างสำคัญในการส่งเสริมการตลาด

เพลงลูกทุ่งอีสานเป็นเรื่องเล่าที่มีจุดเน้นให้บทเพลงลูกทุ่งอีสานต้องเล่าเรื่องในกระบวนการถ่ายทอดความเป็นพื้นบ้านอีสานในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย การวิเคราะห์ต่อบทเพลงลูกทุ่งอีสานผสมผสานกับการสัมภาษณ์ในฐานะเป็นตัวบททางวัฒนธรรม (cultural text) โดยสร้างคำอธิบายผ่านแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ของนักคิดกลุ่มหลังสมัยใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าบทเพลงลูกทุ่งอีสานไม่ได้เป็นเพียงมหรสพพื้นบ้านที่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิงเท่านั้น หากได้แสดงความหมายทางสังคม การช่วงชิงพื้นที่ทางจินตนาการ จิตวิญญาณ ความเป็นตัวตนคนอีสาน บทเพลงเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่าศิลปินนักแต่งเพลง นักร้อง คนฟัง และนายทุนได้สร้างและใช้สาระของเรื่องเล่าเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างอัตลักษณ์ของอีสานสู่โลกสาธารณะ ดังเรื่องเล่าในบทเพลงเสียงแคนจากแมนชั่น แสดงตำแหน่งแห่งที่ของการช่วงชิงพื้นที่ทางจินตนาการของผู้ฟัง โดยยึดโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคม สืบเนื่องจากการเป่าแคนแอมสาว สะท้อนวิธีการคิดเรื่องเล่าแบบเก่า ส่วนภาพของการเป่าแคนในแมนชั่นสะท้อนวิธีคิดเรื่องเล่าแบบใหม่ สื่อความรู้สึกคิดถึงบ้าน ขณะเดียวกันก็เห็นว่ามีคนแบบเขาอีกจำนวนไม่น้อยมาดกระกำลำบากในเมืองใหญ่ มีความรู้สึกคิดถึงบ้านแต่กลับไม่ได้ เพราะกลับไปก็คงเผชิญหน้าความยากลำบากที่หนักกว่าเดิม ผู้เขียนใช้แคนเป็นตัวแทนวัฒนธรรมคนอีสานไปรวมอยู่กับวัฒนธรรมเมืองในแมนชั่น สะท้อนการประสมประสานวัฒนธรรมกันอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย และคนเมืองใหญ่ก็ยอมรับเสียงแคน นั่นหมายถึงการยอมรับวัฒนธรรมอีสาน

อำนาจในเรื่องเล่าของเพลงลูกทุ่งอธิบายผ่านความมุ่งหมายของคนเขียน คนร้อง คนฟัง และนายทุน ผลจากการประกอบสร้างหรือนวัตกรรมในการประกอบสร้างเรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสาน คือ สวัสดิ์ที่เชื่อมโยงสู่ความหมาย “นวัตกรรม” ที่ประกอบสร้างทางภูมิปัญญา หรือมรดกทางปัญญาของยุคสมัย แสดงความหมายสำคัญด้วยวิธีการเล่าเรื่องและการนำเสนอความคิด (concept) หรือมีนัยของการช่วงชิงพื้นที่จินตนาการ ขณะที่แต่งเพลงนักแต่งเพลงได้ให้หน้าหนักของลักษณะของจินตนาการของนักแต่งเพลง ขณะร้อยเรียงและความคาดหวังจินตนาการของผู้ฟัง เพื่อสร้างพื้นที่จินตนาการในบทเพลงร่วมกัน ขณะที่แต่งห้วงอารมณ์และจินตนาการได้ร้อยเรียงเป็นท่วงทำนอง ถ้อยคำ สื่อผ่านเสียงนักร้อง พลังขับเคลื่อน หมายถึง ตัวตนของนักแต่งนั้นปรากฏได้ดังงามในบทเพลงแบบลงตัว บทความนี้จะศึกษาเรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสาน ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2553 ด้านลักษณะของเรื่องเล่าในบทเพลงลูกทุ่งอีสาน จากเอกสารหนังสือรวมบทเพลง ค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต แผ่นซีดี แถบบันทึกเสียง จำนวน 300 เพลง โดยใช้แนวคิดเรื่องเล่าเป็นแนวทางสำคัญในการวิเคราะห์

แนวคิดเรื่องเล่า

การศึกษาการเล่าเรื่องมีมานานแล้วโดยเฉพาะการศึกษาในสายมนุษยศาสตร์ เช่น วรรณคดี คติชนวิทยา ภาษาศาสตร์ ฯลฯ เราอาจเรียกว่าการศึกษาเรื่องการเล่าเรื่อง ซึ่งในภายหลังได้เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ของการศึกษาการเล่าเรื่อง และได้ยกสถานะขึ้นมาเป็นศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง เรื่องเล่าและการเล่าเรื่องมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญ สำหรับการรวมตัวเป็นสังคมของมนุษย์ เช่น ทำหน้าที่ต่อยอดมรดกภูมิปัญญา วัฒนธรรมให้มั่นคง เรื่องเล่าทำหน้าที่สร้างสมานฉันท์ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ให้คำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ และประกอบสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของผู้คน ประเทศชาติ สิ่งของ สถานที่ การกระทำ ซึ่งเป็นหน้าที่กระบวนการทัศน์ใหม่ของการเล่าเรื่อง ให้ความสนใจมากที่สุด (กาญจนา แก้วเทพ. 2553: 241-308) เรื่องเล่าจึงมีความสัมพันธ์กับบริบทของผู้คนอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการต่อยอดมรดกภูมิปัญญา การสร้างภาพลักษณ์ และการสร้างสมานฉันท์

นอกจากนี้เรื่องเล่าในวิถีชีวิตของชุมชนยังนำมาใช้แสดงตัวตนทางวัฒนธรรม บ้างก็ใช้เพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ บ้างก็ใช้เรื่องเล่าเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคสมัยใหม่นี้ด้วย (ปฐม หงษ์สุวรรณ. 2557: 169)

เรื่องเล่าถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและเป็นศิลปะที่ถ่ายทอดด้วยภาษา ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวของมนุษย์และสังคม การศึกษาเรื่องเล่ามีส่วนสำคัญที่นอกจากจะทำให้เราเข้าถึงความบันเทิงในเชิงสุนทรีย์แล้ว ยังทำให้เราเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคสมัยต่างๆ ที่ถูกสื่อนำเสนอผ่านเรื่องเล่าอีกด้วย (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2560: 1) เรื่องเล่าจึงมีลักษณะเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม โดยเฉพาะในยุคสมัยปัจจุบันที่เซปทเพลงลูกทุ่งเป็นสื่อช่องทางหนึ่งในการเล่าเรื่องราวต่างๆ ของกลุ่มคนที่ดำรงชีวิตในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ รวมทั้งในชุมชนเมืองใหญ่หรือในเมืองหลวง ซึ่งมีวิธีการเล่าเรื่องหลายลักษณะ เพื่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มคนอีสานในท้องถิ่นอีสานและในเมืองหลวง

เรื่องเล่าสามารถจัดแบ่งได้หลายประเภท โดยอาจใช้เกณฑ์การจำแนกตามจุดมุ่งหมาย รูปแบบการประพันธ์ รูปแบบทั่วไป หรือจำแนกตามแนวคิดและเนื้อหา ในบทความนี้จะจำแนกลักษณะของเรื่องเล่าจากเนื้อหาในบทเพลงลูกทุ่งอีสาน

ลักษณะเรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสาน

เรื่องเล่าเป็นผลผลิตของปัจเจกบุคคลที่เกิดมาจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม คือการที่บุคคลและกลุ่มบุคคลมีการสื่อสารกัน เพื่อให้รู้เรื่องราวต่างๆ ผ่านวัฒนธรรม และประเพณีที่มีอยู่ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม วิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ทศนคติ อีกทั้งยังสะท้อนถึงอารมณ์และความนึกคิดของมนุษย์อีกด้วย โดยเฉพาะเรื่องเล่าผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. **เรื่องเล่าทางกายภาพ** เป็นการสื่อผ่านบทเพลงแสดงความเป็นชุมชนหรือความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน แม้อยู่กระจัดกระจายห่างไกลด้วยความจำเป็นทางการงาน หรือความจำเป็นในชีวิตด้านอื่นๆ แต่สิ่งที่สามารถร้อยรัดให้คนอีสานมีความรักสามัคคีกันประการหนึ่งคือ บทเพลงลูกทุ่งอีสาน

บทเพลงลูกทุ่งอีสาน ซึ่งมีเนื้อหาพรรณนาถึงภูมิทัศน์ภาคอีสาน แสดงพื้นที่แหล่งธรรมชาติ ป่า เขา แม่น้ำ หนองบึง ทุ่งนา ไร่อ้อย ฯลฯ ตลอดจนบรรยากาศของหมู่บ้านอีสานในช่วงเวลาแห่งฤดูกาลต่างๆ ส่วนใหญ่จะนำเสนอในลักษณะของฉาก บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แสดงพื้นที่ทางกายภาพภูมิประเทศของภาคอีสานในเรื่องเล่าผ่านบทเพลง เช่น เพลงตะวันรอนที่หนองหาร เพลงคิดถึงทุ่งลุยลาย เพลงตะวันขึ้นที่โขงเจียม เพลงสาวน้ำพองสะอื้น เพลงอีสานลำเพลิน ฯลฯ ดังตัวอย่าง

“...ฝั่งโขงเมื่อยามค่ำแลง ฟ้าเปลี่ยนสีแดงค้ำอรอน
เสียงแคนผู้ใดไว้วอน อ้อนคำฮักเหมือนอ้ายเรียกเอ็น ตีกลองน้ำแลเพลิง
ตุ้มเตอะเต็นละวังเวินแว่วมา ขอฝากสำเนียงนี้ล่อยล่อง ล่องลอยไปทั่วธารา
สะกดเป็นมนต์ให้พี่ยา ลอยล่องมาหาน้องอยู่เวินเวิน.....”

(เพลงอีสานลำเพลิน: อังคนางค์ คุณไชย)

“แดดอัสดงกำริมฝั่งหนองหาร เรือน้อยลอยลำพายผ่าน
เสียงปริมหนองหารสกลนคร หมูนกแซงแซว ส่งเสียงเจ็ยแจ้วจะกลับรังนอน
ตะเวินเริ่มเอนแดดอ่อน ใจวีไว้วอนก่อนสิไถลั่ว”

(เพลงทิ้งน้องไว้วหนองหาร: ผน ธนสุนทร)

จากบทเพลงดังกล่าวแสดงให้เห็นภาพของริมฝั่งแม่น้ำโขงและหนองหารยามค่ำ คนรักส่งความคิดถึงผ่านบทเพลงให้ลอบไปกับลำน้ำตามหาเธอ ผู้ร้อง ผู้ฟังเพลงก็จะเห็นภาพในพื้นที่อีสานที่เคยอาศัยอยู่ ภาพความสัมพันธ์กับผู้คนในพื้นที่ทำให้เกิดความคิดถึงกัน

นอกจากนี้บางเพลงกล่าวถึงชื่อจังหวัดในภาคอีสานควบคู่ไปกับแม่น้ำโขง เนื้อเพลงพรรณนาถึงจังหวัดต่างๆ และพื้นที่ริมฝั่งโขงซึ่งสามารถข้ามผ่านไปเที่ยวจังหวัด สภาวัฒนธรรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ แสดงความเป็นเมืองชายแดนของภาคอีสานประเทศไทยซึ่งมีความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และมีพื้นที่ติดต่อกันสามารถข้ามผ่านไปมาหาสู่กันได้ อีกด้วย เช่น เพลงตามน้องกลับสารคาม

“.....จากอุตรธานีพี่ไปตามทีหนองคาย ถึงลำโขงพี่นั่งล่องเรือให้
หาจนทั่วแดนไทยน้องจากไปหนีหาย จำจรข้ามลำโขงหาองค์แม่แก้วใจ
จะข้ามลำโขงไปหาทรมวยที่เวียงจันทน์ กราบวิงวอนพระธาตุหลวงให้ดลช่วย...”
(เพลงตามน้องกลับสารคาม: ศักดิ์สยาม เพชรชมพู)

นอกจากนี้ธุรกิจการท่องเที่ยวบางแห่งได้นำเรื่องเล่าประจำถิ่นหรือตำนาน นิทาน มาสื่อผ่านเพลงทำให้คนเข้าถึงได้ง่ายขึ้น เพื่ออธิบายร่องรอยความงดงามของธรรมชาติใน ความทรงจำของคนในชุมชนท้องถิ่น ตีความถึงการต่อสู้กับ “วิกฤตทางธรรมชาติ” เป็นการ ทวงคืนมรดกทางธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยอาศัยธรรมชาติเป็น เครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจ ด้วยการแฝงปรัชญาชีวิตในความเป็นธรรมชาติ ต้นไม้ ป่า เขา ลำธาร แม่น้ำ ดอกไม้ ฯลฯ ผ่านบทเพลง

2. เรื่องเล่าทางวัฒนธรรม บทเพลงประเภทนี้เป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่ ศิลปินอาศัยเป็นสนามแข่งขันเพื่อฝ่าฟันให้ถึงความมุ่งหวัง ความต้องการ ด้วยการเสนอ ปมด้อยของคนอีสาน เพื่อสร้างจุดที่ก่อให้เกิดพลังการต่อสู้ ขับเคลื่อนอุดมการณ์รักท้องถิ่น รักบ้านเกิด อาศัยเป็นการสื่ออารมณ์ในอรรถรสของการโหยหาอดีต ภาพความทรงจำใน วิธีชีวิตชาวอีสาน ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาอีสานสื่อโลกแห่งความ เป็นจริงของชาวอีสานที่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ในต่างเมืองได้ เช่น เพลงคักแก๊ นอ เพลงเดอนางเดอ เพลงเราชาวโรงงาน เพลงคนบ้านเดียวกัน เพลงหนุ่มบ้านเฮา สาว โรงงาน ฯลฯ ดังตัวอย่าง

“คนบ้านเดียวกันแค้นมองตากันก็เข้าใจอยู่ รู้ว่าเหนื่อยแค่ไหนว่าหนักแค่ไหน
ไหนบนหนทางสู้ ยังมีคำปลอบโยน ยังมีคำปลอบใจ มีคำว่าซำบายดีบ่ให้กันเสมอ
เด้อคนบ้านเฮา...”
(เพลงคนบ้านเดียวกัน: ไผ่ พงศธร)

“เป็นตาหน้ายสังมาเป็นตาหน้าย เจ้าก็หน้ายไผพังกี่สิหน้าย
หน้ายผู้สาวบ้านเฮาน่าหน้าย น้อยหรือใหญ่ก็รับใส่ปากโลด
กินข้าวโพดปานเป่าแคนแซก สักปลาแตกพอนลอกปอ...”

(เพลงเป็นตาหน้าย: ไวพจน์ เพชรสุพรรณ)

ความมั่นคงทางวัฒนธรรมพื้นบ้านได้กลับกลายเป็นความมั่นคงในอาชีพศิลปิน ความมั่นคงของบริษัทค่ายเพลง และความมั่นคงของนายทุน ภายใต้กระบวนการสร้างความหมายสำคัญผ่านโกไลต์หรือยี่ห้อตราสินค้าพื้นบ้าน คือ คนร้อง สินค้าเพลง และการบริการ เป็นต้น โดยอาศัยวิธีการเล่าเรื่องแบบตรงไปตรงมา โดยใช้มุมมองการเล่าเรื่องผ่านคนร้องที่เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขชาวอีสาน เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมเชิงการเล่าเรื่อง (narrative legitimacy) เป็นการค้นหาที่มีคุณค่าแห่งการเรียนรู้อย่างยิ่ง สอดคล้องกับนิพนธ์ สุวรรณวงศ์ (2553 : 536) ซึ่งกล่าวว่า มูลค่าทางเศรษฐกิจการพัฒนาทางการตลาดของเพลงลูกทุ่งอีสานเพื่อทางเศรษฐกิจได้ยึดกลยุทธ์ในเรื่องของส่วนผสมทางการตลาด คือ 1) การผลิตผลงานเพลงลูกทุ่งอีสาน (Product) ประกอบด้วยกระบวนการคัดเลือกนักร้องเพลงลูกทุ่ง กระบวนการผลิตนักร้องจากบริษัทหรือค่ายเพลง 2) การกำหนดราคาสินค้า (Price) แบ่งเป็นสินค้าที่จับต้องได้ ได้แก่ เทป ซีดี วีซีดี คาราโอเกะ และสินค้าที่ไม่สามารถจับต้องได้ มาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การดาวน์โหลดริงโทนเสียงรอสาย Calling Melody หรือการดาวน์โหลดเพลงผ่านอินเทอร์เน็ตและ 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) คือการว่าจ้างวงดนตรีหรือนักร้องเพลงลูกทุ่งอีสาน เอกลักษณ์ เกษมผลกุล (2558: 41) เสนอว่า มิติความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์โหยหาอดีตกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์สื่อความหมายกลวิธี “จำลองอดีตเก่า” และ “สร้างอดีตใหม่” ท่ามกลางการโหยหาวิถีอีสาน โดยใช้สำเนียงอีสานไว้ตามจุดต่างๆ เพื่อรองรับความต้องการและเป็นเครื่องมือของศิลปินอีสานใช้ต่อสู้กับสิ่งที่ตนคิดว่าเป็นภัยต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังตัวอย่าง เพลงหนุ่มบ้านเฮาสาวโรงงาน

ช: “ไกลบ้านเฮา เป็นสาวโรงงาน ลืมบ่าวไทยบ้าน คืออ้ายแล้วบ้อคนงาม”

ญ: “จากบ้านมาไกล แต่ใจบ่ลืมคำ ยามว่างยังฟังหมอลำ ยังจำรสแจ่วปลาร้า”

ช: “กินพิชซ่า ได้แสงน้ออน ย่านหมกปลาช่อน เป็นหมั้นเจ้านั้นลืมนา”

ญ: “กินตำบักหุ้ง ผ่านหัวใจทุกมือพี่จำ บ่มีทางลืมโรงนา แม้ว่าสืออยู่โรงงาน”

(เพลงหนุ่มบ้านเฮาสาวโรงงาน: ศร สินชัย, ดอกอ้อ ทุ่งทอง)

3. **เรื่องเล่าเป็นสัญลักษณ์** แสดงความจริงบางอย่างผ่านการเชื่อมโยงอารมณ์และความคิดสู่เนื้อหาในบทเพลง สัญลักษณ์คือ สิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตซึ่งเป็นตัวแทนหรือสิ่งแทนของอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ธงเป็นสัญลักษณ์ของชาติ นกพิราบเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพ สีขาวแทนความบริสุทธิ์ ฯลฯ นี่คือนิยามที่อาจเรียกได้ว่าสัญลักษณ์สากล แต่สัญลักษณ์ในวรรณกรรมมีใช้ทั้งที่เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นสากลและสัญลักษณ์เฉพาะเรื่อง สัญลักษณ์ในเรื่องหนึ่งๆ อาจตีความได้มากกว่าหนึ่งความหมายก็ได้ (อิรวตี ไตลังคะ. 2543: 76)

การอธิบายหรือตีความสัญลักษณ์จากจุดเน้นของเรื่องเล่าผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสาน สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ในยุคปัจจุบันมีทุนชีวิตและความฝันซึ่งมีความหมายอันเป็นสาระดั่งที่แท้จริงในบทเพลง เมื่อนำไปแทรกไว้ในโครงเรื่อง การวางแผนขั้นตอนในการเล่าเรื่อง แสดงการเชื่อมโยงอารมณ์และความคิดสู่โลกของความจริงในบทเพลง เช่น เพลงสี่แยงแคนจากแมนชั่น เพียงชื่อก็บอกเรื่องเล่า แคนคือชนบท แคนคืออีสาน แมนชั่นคือเมืองหลวง สองสิ่งนี้เหมือนขัดแย้ง แต่กลับกลมกลืนกันอยู่ในที่ โดยเฉพาะโลกสมัยใหม่ที่เคลื่อนเปลี่ยนชนบทกับเมืองให้ละเล้ากันอยู่ด้วยกันได้เป็นอย่างดี บางครั้งความเศร้าหมองหรือความทุกข์ของกรรมกรที่เต็มเหล่าเพื่อให้ลืมความทุกข์ ความขมขื่น การจากชนบทถิ่นเกิดมาอาศัยห้องเช่าแทนบ้านจริง ทำหน้าที่ยามหรือทำงานในโรงงานซึ่งไม่ใช่สมบัติของตน แสดงถึงชะตากรรมที่จำยอมละทิ้งเกษตรกรรมกลายเป็นคนงานในภาคอุตสาหกรรมเมืองเป็นการทำลายวิถีชีวิตแบบเก่าจนยากที่จะกู้กลับคืน อธิบายถึงการล่มสลายของวิถีชาวนาอีสาน วิ่งตามยุควัตถุนิยม เช่น เพลงยังคอยที่ซอยเดิม เพลงดอกหญ้าในป่าปูน เพลงเบอร์ตามใจ เพลงนายร้อยหน้าลิปต์ เพลงมิสซิสเซียน เพลงแจ่วบองในกล่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ดังตัวอย่าง

“ลาทุ่งดอกคุณไสวมาอาศัยชายคาป่าปูน เอาแรงเป็นทุนสั่งงานเงินเดือนต่ำๆ
เก็บเงินเข้าเรียนภาคค่ำก่อความหวังบนทางเป็อนุ่น สักคมเมืองใหญ่ขาดแคลน
น้ำใจเจื้อจุ่นใช้ความอดทนเติมทุนให้ยืนสู้ไหวทุกวัน...”

(เพลงดอกหญ้าในป่าปูน: ต่าย อรทัย)

ดอกหญ้าในป่าปูนเป็นสัญลักษณ์ของหญิงสาวชาวอีสานที่เข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ ทุ่งดอกคุณเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่อีสาน ใช้คำว่า ดอกคุณ ซึ่งเป็นภาษาอีสาน แทนดอกราชพฤกษ์

“เขียนมาแล้วแต่จำได้ ฮัลโหลผู้ป่าวฝรั่ง ชังมาดิงโนแท้
ไอนี้ผิวหล่อๆ ยุ่มักแท้แม่นบ่น้อ รูปมาหล่อแท้หน้าอ้าย ชั่งสมอลลายเบ็งพ้อว้อ
ไอเลิฟยูแล้วละหนอ ฝรั่งหล่อเซพมาดแมน ยูคัมพอร์มวอมภามแน ไอนี้แหม
สาวขอนแก่น..”

(เพลงมิสซิสเขียน: จินตหรา พูนลาภ)

มิสซิสเขียน เป็นสัญลักษณ์ของหญิงสาวอีสานที่อยากมีสามีฝรั่ง พูดภาษาไทย
อีสานปนภาษาอังกฤษ

“กับข้าวเมืองใหญ่ย่านอ้ายกินบ่อ้นท้อง หวังว่าแจ่วบองที่น้องปรุงคงพอ
ช่วยไหว ข้าวเหนียวอูนๆ จำค่อยๆ อย่าใช้แรงหลาย อย่าให้กลืนลอยไกลเดี่ยว
เจ้านายสิหักค่าแรง...”

(เพลงแจ่วบองในกล่องคอมพ์: ศิริพร อำไพพงษ์)

แจ่วบอง เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอีสาน

คอมพ์ (คอมพิวเตอร์) เป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัย

เพลงลูกทุ่งอีสานได้วางรากฐานส่วนหนึ่งของจริยธรรมอีสานไว้ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่
ปลอบประโลมชีวิตจิตวิญญาณคนอีสานได้ คุณสมบัติพื้นฐานสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้เลยในการ
แต่งเพลงลูกทุ่ง คือ ความสามารถด้านการใช้ภาษากับความสามารถด้านวรรณศิลป์ การนำ
ข้อมูลทางสังคมมาถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่าในบทเพลงเป็นจุดเน้นที่แสดงจุดมุ่งหมายในการ
แต่งเพลงได้ชัดเจน ประเด็นสำคัญคือ ต้องการสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินแต่แฝง
ความต้องการ “สร้างค่านิยม” ให้คนหันมาสนใจและร่วมส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ในรูป
แบบของความบันเทิงหรือการชมมหรสพเพลงลูกทุ่ง และประเด็นที่สองคือ การสร้างรายได้
และความทันสมัยกับสินค้าเพลง ในยุคปัจจุบันเพลงจะมีความแตกต่างจากอดีต คือ เป้า
หมายของการสื่อสารมีความชัดเจน มีกลุ่มผู้ฟังหรือกลุ่มตลาดล่างเป็นเป้าหมายหลัก ความ
ซับซ้อนในการทำงานได้สะท้อนผ่านบทเพลงมีมากยิ่งขึ้น จากข้อมูลที่ศึกษาพบว่า เพลง
ประเภทใช้โทรศัพท์มือถือสื่อสารถึงคนรักใช้เป็นเพลงรอสาย หรือรวมถึงการใช้บทเพลง
ในการสื่อสารถึงวัยรุ่นที่นิยมโทรศัพท์มือถือสื่อสารข้อความ ส่งรูปภาพ ส่งความรักความคิดถึง
นัดพบกัน นัยของเพลงจึงแฝงไปด้วยการสร้างมูลค่า การทำรายได้หรือยอดขายธุรกิจแฝง

4. เรื่องเล่าเน้นเรื่องของจิตใจ มุ่งเพื่อให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจและมีความหวังว่าสิ่งที่ได้ฟังจะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ปลดปล่อยอารมณ์ความเครียดจากการทำงาน คลายความวิตกกังวล สะท้อนความคิดสร้างสรรค์เพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกด้านความงามบางอย่างที่ศิลปินต้องการจะสื่อสะท้อนออกมาต่อผู้ฟัง เพลงลูกทุ่งอีสานทุกเพลงมีจุดร่วมกัน ได้แก่ การแสดงเจตนารมณ์ในการรักษาคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณของคนอีสานและผดุงสังคม

เพลงที่มีคุณค่าและฟังสนุกสนานเพลิดเพลิน จุดหมายของคนฟังคือต้องการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน ตัวตนของคนฟังโดยธรรมชาติแล้ว คนฟังมีสถานภาพเป็นผู้รับสารและเป็นผู้สร้างชุมชนวัฒนธรรมเพลง ซึ่งการสร้างกลุ่มคนฟังถือเอาตามความประทับใจคนร้องและเนื้อร้องที่ประทับใจ จากอดีตคนฟังเพลงพื้นบ้าน คือ คนที่รับสารผ่านการฟังและการดู จากการจ้างนักร้องหมอลำ นักร้องเพลงลูกทุ่งมาแสดง หรือการซื้อแผ่นซีดีมาเปิดฟัง

คุณลักษณะเด่นของคนฟัง คือ เข้าใจและสามารถขยายความให้กับการทำความเข้าใจเนื้อเรื่อง รวมทั้งมีบทบาทสอดแทรกอิทธิพลด้านศิลปะ สุนทรีย์ และการเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกับนักร้องในการดูและชมผลงานเพลง คุณลักษณะอันเป็นจุดร่วมที่บ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ผู้ฟังคือ การร่วมเสพ ซื่อสัตย์ค่าที่เกี่ยวกับเพลงและการแสดงทางความคิดในกลุ่มคนรัก การชื่นชอบนักร้องหรือค่ายเพลง มีอิทธิพลต่อการเล่าเรื่องในส่วนที่มีความจำเป็นต่อการแสดงอารมณ์ตัวละครหรือนักร้อง การออกเสียง การเน้นย้ำเหตุการณ์สำคัญของเรื่องเพื่อสื่อสารความหมายกับสถานการณ์นั้นๆ ได้ชัดเจนและเข้มข้นยิ่งขึ้น และผู้ฟังได้ถูกนำมาร่วมบทบาทของผู้ร่วมสืบทอดวัฒนธรรมอีสานอีกด้วย ตัวอย่างเช่น เพลงทิดจ้อยปล่อยไก่ เพลงตะวันออกเฉียงเหนือ เพลงบ่าวพันธุ์พื้นเมือง เพลงคักแท่นอ ฯลฯ

*“เสียงรถทัวร์ดังมาแว่วแว่ว เสียงรถทัวร์ดังมาแว่วแว่ว ช้อยมองเห็นสาวคนที่
บริการ เห็นเดินไปมาอยู่ในรถทัวร์ อีกรักหนอยทูนหัวก็เดินมาจับไม้ ... สวัสดิ์
คะท่านผู้มีเกียรติที่นั่งมาในทัวร์บริการของเรา ถ้าหากท่านต้องการอะไร กรุณา
เรียกดิฉันได้ทุกเวลานะคะ... ต้องการเบียร์ครับ กับแจ่วเพื่อ ใส่บิสิขมๆ อ้าหล้า
แต่เด้อฮ้อ (ลูกคู่) จี๊ๆ อายเขาแต่ หัวจ้อยเว้าไทยบ่เป็นก็อยากเว้าอายเขาแต่ฮีย”*
(เพลงทิดจ้อยปล่อยไก่: ดาว บ้านดอน)

“...เกิดมาใบหน้าดำๆ อยู่นอกความจำสางามทั่วไป
ร่างกายขาดก้อยบ่ได้ฟังเพลงสไตลส์ลูกทุ่งหมอลำ
หน้าแล้งรับจ้างในกรุงคืนทุ่งเมื่อนามีน้ำ
ติดดินหากินต้อยต่ำคนในนามบ่าวพันธุ์พื้นเมือง”
(เพลงบ่าวพันธุ์พื้นเมือง: ไหมไทย ใจตะวัน)

“พริ้มพริ้มพริ้มพริ้ม เพราะรักเธออย่าทิ้งให้แก้อ รักพี่ด้วยน้อง กะम्मละ
ออรักพี่ด้วยน้อง กะम्मละออเอ้อ เออ เอ้อ เออ...สะเออ สะเอ้อสะเออ สะเอ้อ...”
(เพลงกันตรึมอินเตอร์: ยิ่งยง ยอดบัวงาม)

จากบทเพลงดังกล่าวแสดงความสุขสนานด้วยมุกตลกที่เป็นรูปลักษณ์ของคนอีสาน ภาษาอีสาน ประกอบกับจังหวะของดนตรีประกอบเพลงทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลิน และในขณะที่เดียวกันก็เกิดสำนึกรักบ้านเกิด รักความสามัคคีในกลุ่มคนอีสานด้วยกัน

เรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสานทำให้เห็นความมุ่งหมายของเพลงลูกทุ่งที่อธิบายผ่านคนเขียน คนร้อง คนฟัง และนายทุน มีจุดร่วมสำคัญคือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อตอบสนองคนรุ่นใหม่ และที่สำคัญ คือการกำหนดคุณค่าใหม่และค่านิยมใหม่ เช่น ประเด็นธุรกิจที่แฝงมากับเพลงลูกทุ่งคือธุรกิจโทรศัพท์มือถือที่ควบคู่มากับการบริการเพลงรอสาย การสื่อสารความรักความคิดถึงซึ่งในอดีตใช้การติดต่อสื่อสารด้วยการฝากลม ฝากแสงดาวเดือน ฝากจดหมายส่งข่าวคราวหากัน แต่ในยุคปัจจุบันโทรศัพท์มือถือได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิต อธิบายถึงความทันสมัยและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเด็นสำคัญคือ ธุรกิจแบรนด์เนมของโทรศัพท์มือถือที่ปรากฏในสื่อ MV นอกจากนี้ยังพบว่ามีธุรกิจจานดาวเทียมปรากฏในเพลงเป็นเพื่อนไม่ได้หัวใจอยากเป็นแฟน ในเรื่องเล่าถึงตัวละครหลักคือนักร้อง ไม้พงศธร เป็นช่างติดตั้งจานดาวเทียม สะท้อนการตั้งกลุ่มแฟนคลับสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต รวมถึงธุรกิจเครื่องดื่ม เช่น กรณี แดง จิตกร นักร้องที่มีผลงานโด่งดังในชุดน้ำตาผ้าเหลือง เพลงฮักน้องได้สองเมา เพลงผ้าเหลืองผ้ารัก เพลงบอกว่าขี่เมาโทรมา เป็นต้น

ประเด็นต่อสู้อัปเดตวัฒนธรรมต่างชาติ อธิบายการปรับตัวที่รักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อีสานไว้ในกระแสทุนนิยม การแข่งขันทางวัฒนธรรมผ่านสื่อเทคโนโลยี ทำให้คนรุ่นใหม่หันไปสนใจและให้ความสำคัญกับสินค้าและค่านิยมใหม่ อธิบายถึงสภาพของ “วิกฤตทางจิตวิญญาณ” ที่เกิดจากการแข่งขันทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สื่อเทคโนโลยี ภาวะของการแข่งขันกระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิม การสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนรุ่นใหม่เพื่อทวงคืนความเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านกลับคืนมา โดยวิธีการแฝงค่านิยม

ผ่านเทศกาลสำคัญ ได้แก่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันปีใหม่ เรียกร้องให้คนกลับไปเยี่ยมบ้าน ภาพของความรักความผูกพันของครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก คนรัก ที่นำมาเป็นตัวละครหลักในบทเพลง สื่อถึงจิตวิญญาณดั้งเดิมที่ยังมีพลังต่อความเป็นชุมชนท้องถิ่น แสดงถึงคนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน

บทสรุป

เรื่องเล่าในเพลงลูกทุ่งอีสาน ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2553 เป็นผลจากการประกอบสร้างเพลงลูกทุ่งอีสานในความหมายของภูมิปัญญาและมรดกภูมิปัญญา รวมทั้งได้เพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมใหม่ โดยมีเงื่อนไขของเวลาและคุณค่าของบทเพลงเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งส่งผลและแนวโน้มในอนาคตต่อศิลปินลูกทุ่งอีสาน เพราะคุณค่าของเรื่องเล่ามีส่วนช่วยส่งเสริมให้ผู้เขียนเพลงในฐานะ “ภูมิปัญญา” ส่วนบทเพลงในตำแหน่งแห่งที่ “มรดกภูมิปัญญา” ต่างแสดงบทบาทที่สอดคล้องกันอย่างแนบแน่น แสดงความหมายสำคัญคือ คุณค่าของภูมิปัญญาอีสานที่มีรากเหง้าจากวัฒนธรรมท้องถิ่น การเกื้อกูล ชำรงรักษาวัฒนธรรมอีสานในสังคมใหม่ถึงแม้บทเพลงไม่ได้มีอำนาจในการสร้างความเชื่อถือที่มีน้ำหนักมากนัก แต่บทเพลงก็เป็นเครื่องมือในการสร้างสัญลักษณ์ เพื่อทำให้บทเพลงมีความหมายทางสังคม มีพลังอำนาจในการปลอบใจคนที่ได้รับบาดเจ็บจากปัญหาสังคม ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ฉะนั้นเรื่องเล่าของบทเพลงจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือในการสร้างสัญลักษณ์สื่อผ่านความสุข ความบันเทิงใจ เป็นสุนทรียศาสตร์ที่ตอบจิตวิทยามนุษย์ เพื่อให้รู้และเข้าใจความสุข ความทุกข์ และรู้ถึงวิธีการช่วยทำให้มีกำลังใจดีขึ้น บทเพลงจึงเป็นการต่อสู้กับความทุกข์ความเศร้าเสียใจภายในจิตใจของผู้ฟัง เป็นพื้นที่ของโลกที่สื่อสารกันผ่านเทคโนโลยีหรือสื่อสาธารณะ แต่ตอบรับกับความจริง โลกบทเพลงจึงเป็นการสร้างความหมายถึงการข้ามพรมแดนของความทุกข์โศกกับความสุข ให้เป็นเส้นทางที่มีความลงตัวในพื้นที่จินตนาการพลังของความคิดจินตนาการของศิลปินมีความเชื่อมโยงกับผู้ฟังอย่างแยกกันไม่ได้เพราะต่างก็เป็นโลกความจริงของกันและกัน และสร้างอำนาจของความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดการเป็นเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันภายในกรอบของวิถีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ยึดโยงถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

เพลงลูกทุ่งอีสานส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ได้แก่ การแสดงเจตนารมณ์ในการรักษาคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณของคนอีสานและผดุงสังคม นอกจากนี้ศิลปินเพลงลูกทุ่งอีสานยังมีจุดหลักที่สำคัญคือ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อันเป็นจิตสำนึกดั้งเดิมของชาวอีสานที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ดัง Keyes (1967) กล่าวว่า

คนอีสานเป็นชนกลุ่มน้อยชาวลาว ผู้ปกครองกรุงเทพฯที่ต้องการผนวกกลืนคนอีสานเข้าสู่
รัฐที่ควบคุมจากกรุงเทพฯ และคนลาวเหล่านี้ที่ต้องประสบความยากลำบากต่างๆ นานา แต่
แรงผลักดันในข้อโต้แย้งของเขาก็คือ ความจงรักภักดีที่คนลาวมีต่อราชวงศ์จักรีเป็นกลไก
สื่อกลางที่จะนำไปสู่การพัฒนาความจงรักภักดีต่อประชาชาติสมัยใหม่ (อ้างใน เบเนดิกท์
แอนเดอร์สันใน 2558: 31)

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **แนวพินิจใหม่ในสื่อสารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2560). **วาทกรรมเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติลาว**. มหาสารคาม: โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิพนธ์ สุวรรณรงค์. (2553). **การพัฒนารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน. (2558). **ศึกษารัฐไทยย้อนสภาวะไทยศึกษาว่าด้วยการเมืองไทยสมัยใหม่**. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2557). ดงภูดิน: เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์กับปฏิบัติการสร้างความหมายว่าด้วยสิทธิชุมชน. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 10(3), 167-192.
- ศิราพร ณ ถกลาง. (2558). **เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สรณัฐ ไตลังคะ. (2559). 3 กุรุเสวนา จับจ้องมองโลก: ก้าวใหม่ ๆ ของวรรณกรรม. *สกุลไทยรายสัปดาห์*, 62(3204), 52-60.
- สิริชญา คอนกรีต. (2556). **เพลงลูกทุ่งอีสาน: อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิริวรรณ วงษ์ทัต. (2548). **คติความเชื่อของคนอีสาน. รวมเล่มบทความรายการ “มนุษย์กับสังคม”**. (เล่มที่ 6, หน้า 66-69). ชลบุรี: สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อิรวดี ไตลังคะ. (2543). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- เอกลักษณ์ เกษมผลกุล. (2558). **เรื่องเล่าพื้นบ้านกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP) ในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

